

Fritidsvetenskap: kultur- och fritidsmanagement I

Kulturens – och fritidens management ur mitt perspektiv

Lena Thomasson 2011-09-16

Fritid i Ålands skärgård

Mitt intresse för fritid och kultur väcktes i samband med att jag blev jag aktiv i en ungdomsorganisation i Ålands skärgård som heter SKUNK. Organisationen styrelse består av ungdomar, varav jag är en av dem. Under tiden i högstadiet och gymnasiet var jag väldigt aktiv genom att planera, genomföra och utvärdera projekt, vara lägerledare, gå utbildningar inom ledarskap och delta i utbyten. SKUNK är en intresseorganisation för Ålands skärgårds ungdomar, så jag var också delaktig i att driva frågor som skärgårdsungdomarna ansåg viktiga. Det kan t.ex. röra sig om busstidtabeller från skärgårdsfärjorna in till staden Mariehamn. Ett projekt som jag speciellt kommer ihåg var "husbilen", en rullande fritidsgård. Husbilen rullade under några veckor runt i de olika skärgårdskommunerna och var mycket uppskattat bland ungdomarna. I Ålands skärgård bor få ungdomar utspridda på ett stort geografiskt område och med dåliga kommunikationer mellan kommunerna. Enligt Ålands statistik och utredningsbyrå (2011-03-09) finns det 224 ungdomar i åldern 10-19 i Ålands skärgård spridda i sex kommuner år 2010. Tjänsterna som fritidsledare eller ungdomsledare är på låga tjänstgöringsgrader och få (speciellt kompetenta) personer söker tjänsterna. Förutom problematiken att hitta kompetent fritidspersonal har skärgårdskommunerna dålig ekonomi. Då problemet med rekrytering och ekonomi finns i flera av skärgårdskommunerna skulle det för mig vara intressant att undersöka möjligheterna att kommunerna hade gemensamma tjänster för ungdomsarbetarna. Det hade för mig varit mycket intressant att genomföra ett projekt med ungdomsarbetare som arbetar över kommungränserna i skärgården (och kanske resten av Åland?). En möjlig aspekt i projektet hade kunnat vara social interaktion mellan ungdomarna i de olika skärgårdskommunerna. Att utöka skärgårdsungdomarnas kontaktnät innan flytten vid gymnasieåldern hade varit positivt enligt mig. Brandt (2004) har i sin undersökning intervjuat skärgårdsungdomar som vid 15-16 års ålder flyttar hemifrån då de ska börja gymnasiet. Rapporten visar att ungdomarna har en negativ upplevelse av flytten. Dessa ungdomar har mindre möjlighet än jämnåriga att delta i fritidsaktiviteter pga dålig ekonomi, känner sig ensamma och upplever kraven att sköta hemmet som påfrestande. För min del innebär många fritidsaktiviteter gemenskap och sociala samspel. Det hade varit intressant att undersöka om en väl utformad fritid kring dessa ungdomar kunde ändra ungdomarnas upplevelse av brist på socialt samliv. Kan en positivt upplevd fritid bland ungdomarna ha en påverkan på deras upplevelse av flytten? På Åland finns även en utbredd alkohol och drog problematik, ännu en anledning enligt mig att satsa på ungdomsledare. Jag ställer mig frågan om fritid- och kulturutbud för ungdomar kan påverka alkohol och drogvänor eller senarelägga alkoholdebuten? Enligt Kinnunen (2001) har andelen åländska ungdomar under 15 år som prövat och blivit berusade av alkohol ökat. Andelen som känner någon som prövat narkotika har under få år stigit från 16 % till 38 %. Rapporten visar också på att fler elever anser att ungdomarna i deras skola dricker för mycket alkohol. Denna utveckling kan enligt Kinnunen öka risken för en mer utspridd narkotikakonsumtion bland ungdomar och unga vuxna på Åland.

Jag minns själv hur det var att bo i skärgården. Det kändes som man var långt ifrån allt och det fanns inte mycket aktiviteter på fritiden att syssla med. I sammanställningen "Åland i siffror 2011" (ÅSUB, 2011) finns siffror som visar hög utflyttning från skärgården. Sedan 1980 har skärgårdens befolkning minskat från 2 452 till 2 262 personer, ca 9,2 %. Statistik visar även att endast 36 % av skärgårdens befolkning är nöjda med fritidsutbudet jämfört med landsbygdens 38 % och Mariehamns stad 52 % (ÅSUB, 2009). Jag kan inte låta bli att ställa mig frågan om den upplevda bristen på fritidsutbud kan vara en faktor varför man väljer att flytta från skärgården. Skulle en meningsfull fritid för skärgårdsinvånarna minska utflyttningen?

Fritid och funktionshinder

Mina erfarenheter inom SKUNK gjorde mig intresserad av att fördjupa mig inom fritid och kultur. Mitt intresse resulterade i att jag gick fritidsledarutbildningen och har arbetat med ungdomar på fritidsgård. I samband med min utbildning kom jag i kontakt med funktionshindrades fritid och min arbetsplats är nu ett gruppboende för unga personer diagnostiserade med autism eller autistiska drag. I arbetslivet har jag märkt hur komplicerad frågan är om fritid för personer med funktionshinder. Magnusson & Lorentzi (1999) definierar autism såhär:

"Autism är en beteendestörning som innebär att man blir inåtvänd och svår att nå. Det innebär att man har svårt att uppfatta omgivningens signaler och har svårt att kommunicera. De flesta som är autistiska har också en medfödd utvecklingsstörning, vilket ytterligare försvårar möjligheterna till social kontakt."

Jag är av åsikten att funktionshindrade ska ha samma rätt att delta i fritidsutbudet som personer utan funktionshinder. Många aktiviteter kan lätt anpassas till att passa många olika funktionshinder. Persson (2000) definierar fritidsservice som att ta tillvara funktionshindrades rätt att delta i samhällets fritidsutbud, utöka utbudet av omtyckta aktiviteter under den funktionshindrades fritid samt att behålla redan existerande färdigheter hos den funktionshindrade. Jag är inne på samma spår som Persson och därför skulle intressanta frågeställningar kunna vara om det kommunala fritidsutbudet och på vilket sätt dessa aktiviteter är anpassade för funktionshindrade. Finns det aktiviteter som inte är anpassade till funktionshindrade? I så fall, varför? Deltar funktionshindrade i fritidsaktiviteter på samma villkor (ekonomiskt, socialt etc.) som personer utan funktionshinder? Hur tillgängliga är kultur- och fritidsarenor för funktionshindrade?

På min arbetsplats vill vi alltid ha en tanke med de aktiviteter vi planerar för ungdomarna. Kanske att de ska lära sig något i samband med aktiviteten eller att vi uppfattar det som att de tycker aktiviteten är rolig. Enligt Persson (2000) kan aktivt fritidsutövande träna sociala färdigheter, ge ökad uttrycksförmåga, förbättra samspel med andra samt ge högre tolerans och förståelse för andra. Fritiden är alltså viktig för ungdomarna på fler sätt. Jag tänker mig att man kan bemöta deras problematik genom en positiv utveckling av deras fritid. Perssons påstående gör mig nyfiken och fritidens eventuella påverkan på den sociala förmågan bland funktionshindrade är något jag kan tänka mig undersöka djupare. Kanske social problematik hos funktionshindrades kan förbättras med hjälp av fritidsaktiviteter? Dock ställer jag mig skeptisk till om detta gäller autister då det är vanligt

att de starkt ogillar höga ljud, situationer med mycket folk samt har stora problem att kommunicera med omvärlden. Desto mer spännande kan det dock vara att undersöka! I personalgruppen diskuterar vi mycket kring ungdomarnas fritid. Ungdomarna på min arbetsplats har förutom kommunikationssvårigheter och problem med socialt samspel även svårigheter eller oförmåga att förstå abstrakta saker samt problem i valsituationer. Det blir många gånger en utmaning att veta om en aktivitet upplevs som positiv för ungdomarna. Persson (2000) beskriver identifieringen av intressen hos funktionshindrade som svårt, precis som min arbetsgrupp upplever det. Min personalgrupp är enig om att undvika att lägga egna värderingar på vad som är meningsfullt eller roliga fritidsaktiviteter. Samtidigt har vi problematiken i kommunikationen hur ungdomar och personal ska förstå varandra och hur personalen ska förstå ungdomarnas upplevelse av fritidsaktiviteten. Kommunikationssvårigheter, menar Persson (2000) leder ofta till att omgivningen gör tolkningar av hur den funktionshindrade upplever sin fritid. Även uttryck för glädje och uppskattning hos den funktionshindrade kan vara svårt att tolka för omgivningen. Men jag undrar; är det så stor skillnad på intressen hos funktionshindrade jämfört med personer utan funktionshinder? Nej, menar Persson (2000) som hänvisar till studier som visar att funktionshindrade uppskattar samma sorts aktiviteter som sina jämnåriga utan funktionshinder. Väldigt intressant för mig, då samhället verkar ha en uppfattning om att funktionshindrade i allmänhet har speciella intressen t.ex. lyssnar de på dansband. Uppskattar då ungdomarna på mitt arbete samma aktiviteter som jämnåriga utan funktionshinder? Kanske är det så att de saknar de sociala verktygen för att kunna delta i aktiviteter som de egentligen är intresserade av? En väldigt spännande tanke att leka med. Om då fritidsaktiviteter kan träna social förmåga och toleransnivå kan det kanske ge förutsättningarna för ungdomarna att pröva på samt utöva samma aktiviteter som sina jämnåriga?

En annan faktor vi får ta hänsyn till på min arbetsplats är att för ungdomarna med autism sker fritiden under lite annorlunda förutsättningar än för andra. Flera av dem har inte förmågan att aktivera sig själva utan behöver hjälp av personal för att sätta igång med aktiviteten. Alla ungdomar är också i behov av tydliggörande det vill säga info om t.ex. hur länge aktiviteten ska pågå (tidsramar), vad som händer sedan och/eller tydliggörande om kvantiteten av det man ska göra (ex. Hur många pärlplattor ska läggas). I artikeln skriven av Edgren (2010) skildras ett konfirmationsläger för funktionshindrade som ett läger med ett späckat schema. "Fritid, som man gärna har på andra läger, existerar inte här. Egen sysselsättning funkar inte för alla, och kan dessutom skapa oro hos vissa." Då jag ser på fritid ur funktionshindrades perspektiv dyker flera funderingar upp. Har man som autist möjlighet att förstå skillnaden mellan arbete (daglig verksamhet, tvätt eller städning) jämfört med fritidsaktiviteter? För att försvåra det ännu mer för ungdomarna så är ofta fritidsaktiviteter vanliga på daglig verksamhet. Persson (2000) ställer en mycket intressant fråga: "Vad innebär det att daglig verksamhet för vissa funktionshindrade erbjuder traditionella fritidsaktiviteter?" Jag får uppfattningen att det kan skapa en svårighet att skilja på arbete och fritid. Eller är det helt enkelt så att arbete och fritid för funktionshindrade inte behöver skiljas åt? Kan fritidsaktiviteter genomföras på arbetstid och fortfarande kallas fritidsaktivitet? Ur personalens perspektiv kan det följaktligen vara ett bättre alternativ att diskutera kring tiden i allmänhet som

funktionshindrade spenderar på boendet? Kanske begreppet tillvaro och allmänt välmående skulle passa bättre istället för begreppet fritid?

I veckan ska jag tillsammans med en kollega delta i en handledning om empowerment som rör vår verksamhet. Där ska vi diskutera kring hur ungdomarna kan bli/vara delaktiga i sin tillvaro på boendet. Förhoppningsvis kommer det tillfället ge mig mer tankar och idéer om fritidsutveckling för ungdomarna på mitt arbete och funktionshindrade i allmänhet. Ett problem med frågor om funktionshindrades fritid är att hitta bra material, speciellt om autister och deras fritid. Kanske kommer det vara ett problem i framtiden om jag i kommande uppgifter undersöker något inom det ämnet. Sammanfattningsvis kan jag konstatera att jag har väldigt många tankar och funderingar kring fritid- och kulturfältet och dessa frågor ställs från flera olika perspektiv och på flera olika arenor. Det kommer att vara svårt att välja ut en fråga till examensuppgiften då många saker intresserar mig. Dock har alla frågor en sak har alla gemensamt, och det är att jag ser fram emot att undersöka dem!

Källförteckning

Magnusson, Conny & Lorentzi, Hild (1999). Fritid för funktionshindrade. Stockholm: Bonnier Utbildning AB

Persson, Bengt (2000). Steg för steg. En dualistisk modell för fritidsservice till personer med funktionshinder. Lund: bookLund förlag

Edgren, Sofia (2010-07-28). Lägret som ger tro, hopp och självkänsla. Tillgängligt 2011-09-12 , <http://www.dn.se/insidan/insidan-hem/lagret-som-ger-tro-hopp-och-sjalvkansla>

Brandt, Nora (2004) Vi bara för mitt i allt. Skärgårdsungdomars upplevelser och erfarenheter av den studierelaterade flytten efter grundskolan. Tillgängligt 2011-09-13, http://www.skunk.ax/SKUNK/handelser_files/Vibarafor.pdf

Kinnunen, Jouku. (2001) Narkotikasituationen på Åland. Ålands statistik och utredningsbyrå. Rapport nr. 6. Tillgängligt 2011-09-13 <http://www.asub.ax/twocol.con?iPage=46>

ÅSUB (2011-03-09). Befolkning 31.12.1975-2010 efter år, ålder, kommun och kön. Tillgängligt 2011-09-12, Ålands statistik och

utredningsbyrå <http://pxweb.asub.ax/Dialog/Varvalagg.asp?ma=BE001sv&ti=Befolkning+31%2E12%2E1975%2D2010+efter+%E5r%2C+%E5lder%2C+kommun+och+k%F6n&path=../Database/Statistik/BEFOLKNING/&lang=2&xu=&yp=&nr=3&prevagg=NYNN&group%282%29=10-%E5rs%20%E5ldersgrupp%20-9,%2010-19,%20,%2090-&aggfile%283%29=Regioner+2006&mapname=>

ÅSUB (2011) Åland i siffror 2011. Tillgänglig 2011-09-13 <http://www.asub.ax/files/alsiff11sv.pdf>

ÅSUB (2009) Ålänningars kultur- och fritidsvanor. (2009:1) Tillgänglig 2011-09-13 <http://www.asub.ax/files/xRapport2009.1.pdf> Ålands statistik och utredningsbyrå